

DEMOGRÁFIA

Gyors és lassú: a demográfiai változások változatai

Francesco C. Billari: Demography: Fast and Slow
Population and Development Review, 1. sz. 9–30. o.

DOI: [10.1111/padr.12464](https://doi.org/10.1111/padr.12464)

A népeségi trendek tudományos vizsgálata szerint a népességváltozások alapvetően a termékenységtől és a halandóságtól függenek, amelyek a demográfiai átmeneten átesett országokban lassú demográfiai változásokat eredményeznek. A szerző szerint e globális megállapítás egyes országokra vonatkoztatva éppen az ellenkezőjére változik, ha figyelembe vesszük a migrációs folyamatokat. Ezek vizsgálatához két rátát alkotott meg: egyrészt a népességváltozás sebességét kifejező arányt, másrészt az ehhez hozzájáruló vándorlási rátát. A tanulmány a világban 1990 és 2020 között végbement demográfiai változásokat mutatja be, amelyekben a migráció egyre fontosabb tényezővé válik, különösen a fejlett országokban. Részletesebben foglalkozik Olaszország és Németország népesedési változásaival, az előbbit több mint 100, utóbbit 30 évre vonatkozóan vizsgálja. A gyors és lassú demográfiai változás paradigmájából számos következtetés adódik mind a tudomány, mind a politika számára.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, halandóság, vándorlás, legalacsonyabb vagy alacsony termékenység, demográfiai átmenet, a lassú átmenet paradigmája, a népességváltozás sebessége, vándorlási arány, Olaszország, Németország

A népességváltozás vizsgálatánál egy pillanatfelvételtől indulunk ki, ami a közelmúlt megfelelő adatait tartalmazza, illetve kell ismeretünknek lennie a távolabbi múltból. A meteorológiában például az adatokat évtizedekre, évekre vagy évszázadokra csoportosítják, valamint órákra és percekre a speciális kutatási és elemzési céloktól függően. Ugyanez igaz a demográfiára is: bizonyos helyeken, időkben a népességváltozások lassúak és az adatok „lassan” gyűjthetők össze, míg más időkben, helyeken a változás gyorsá válik és az adatok összegyűjtése is „felgyorsul”. A szerző a paradigmaváltás szükségességére utal, amely magában foglalja a gyors népességváltozást, mivel a demográfusok tradicionálisan a hosszú távú népességváltozást látják a jelenben, utalva a múltbeli évtizedekre és a következő néhány évre, amely a jelentől függ.

A magyar származású Demény Pál (*Demény* [1984]) világosan megfogalmazta, hogy a közeli jövő demográfiai ügyekben 5–20 évet jelent. A népeségtudósok és szakértők tudják, hogy a népeségszenáriók évtizedeket fognak át. A széles körben

ismert scenáriókat naprakésszé tették olyan testületekkel, mint az ENSZ Népeségi Divíziója (a népeségi kilátások kétévenkénti sorozatával), az Eurostat és a nemzeti statisztikai hivatalok. A népességváltozás lassú változatával, fontos és széleskörűen elterjedt következményeivel kapcsolatban Alfred Sauvy, a Francia Népeségkutató Intézet alapítója az órát metaforaként használta fel a demográfiai változások szemléltetésére (*Sauvy* [1957]). Szemben a politikával és a gazdasággal, amelyek gyorsan változnak (mint ahogyan a nagymutató méri a percek), a demográfiai változások lassúak, mint ahogy a kismutató jelzi az órák múlását. A generációk mérése például több mint 30 évet fog át. A 10 évenkénti népszámlálások és az 5 évenkénti népeségbecslések is ezt a célt szolgálják. Sauvy szerint informálni kell a döntéshozókat az előre látható népességváltozásokról. A „lassú demográfia” perspektíva helyett mostanában a demográfia „megatrenddé” válik, amely vezeti a globális és helyi irányzatokat számos területen: gazdasági, politikai, társadalmi változások, oktatás, klímaváltozás.

A jelenlegi tudományos felfogásban a demográfia két paradigmával foglalható össze és hozható kölcsönös kapcsolatba a világszintű megatrendekkel: a demográfiai átmenettel és a népesség öregedésével. Az előbbi azt jelenti, hogy a magas halandóság és termékenység átalakul alacsony mortalitássá és születésgyakorisággá. A demográfiai átmenet idején a népesség száma még gyorsan változik, a folyamat végén a népesség ideálisan az egyensúlyi állapot közelébe kerül. A növekedési ráták nagyon hasonlítanak az átmenet előtti helyzetre.

A népességi trendek hosszú távú előreláthatósága három módon közelíthető meg. Először az átmenet előtti malthusi gyors világgal szemben a magas arányú demográfiai változás (hangsúlyosan a hirtelen fellépő járványokkal, éhínségekkel, háborúkkal és a születések konjunktúrájával és dekonjunktúrájával összefüggésben) az átmenet után lassú, alacsony mértékű demográfiai fejlődésre vált. Thomas Malthus 1798-ban már egymás mellé helyezte a gyors népességnövekedés gondjait és a lassú demográfiai változások előnyeit. Másodsor a demográfiai átmenet hosszú távon konvergenciát képez az alacsony szintű halandóság és termékenység felé. A konvergencia a demográfiában a módszertani megközelítések egyik kulcsa, fókuszálva a hosszú távú egyensúlyi helyzetre, amin a stabil népességelmélet nyugszik. Harmadsor a demográfiai átmenetet önfenntartó folyamatnak tekintik, ami nem függ a nemdemográfiai tényezők fejlődésétől. Mindez keretet ad hosszú távú demográfiai előrejelzésekhez. Az ENSZ statisztikai modelljei révén valószínűségi népesség-előrejelzéseket jelent meg.

A népesség öregedése a demográfiai átmenet egyik közvetlen következménye, mind globális, mind országos szinten. Az emberek képesek kontrollálni életüket, tudnak vigyázni az egészségükre, szabadon és felelősen választják meg gyermekeik számát, akik közép- és időskorukra a népesség jelentős részét teszik ki. A gazdasági növekedés lehetőséget ad arra, hogy a társadalomban nagyszámú olyan felnőtt éljen, aki később szülővé válik. A népesség öregedése a demográfiai átmenet utolsó szakaszában bukkan fel, az idősek arányának növekedésével, ami végül globális jelenséggé válik.

Az öregedés új ideákat hoz létre, mint például a „pótló migráció” fogalmát, amit az ENSZ népszerűsít jelentéseiben. A migráció a népesség öregedésével és az alacsony termékenységgel szembeni ellenhatást vált ki, és elmozdulást jelent az is. Az olyan alacsony

termékenységgű országban, mint például Olaszország, a migráció lelassította a népesség öregedését, a „lassú demográfia” megközelítése stabil népességszámokon nyugszik, míg a migráció az öregedés lassításával jár. A teljes termékenységi arányszám és a születéskor várható élettartam alakítja a stabil népelemek valódi növekedési ütemét és a kormegoszlást. A lassú demográfia ideája, annak demográfiai jövője nem függ a nemdemográfiai tényezőktől. A demográfiai szcenáriókhoz körvonalazzák a gazdaság, a politika, a társadalmi változások, a demokratizálódás, a politikai identitás, a vallás, a kultúra, az oktatás és a klímaváltozás várható hatásait. Emiatt a szcenáriók kockázatokat is hozhatnak, a demográfusok hibái a forgatókönyveket is félrevihetik.

A szerző a demográfiai változás mérésére egy új mutatót vezetett be: a népességváltozás sebességének (kicserélődésének) rátáját (population turnover rate – PTR). Ez a mutató a természetes népmozgalmi események mellett kapcsolódik a be- és kiáramló népességhez is, mégpedig úgy, hogy egy adott időszakra (évre) összegezi egy ország születési, halálozási, bevándorlási, és elvándorlási rátájának értékét. Egy másik mutató a migrációs arányt százalékban fejezi ki (migrationshare of turnover – MST) a PTR értékhez viszonyítva, amit úgy számol ki, hogy a bevándorló és kivándorló ráták összegét elosztja a PTR értékével. A PTR kifejezi a népességváltozás sebességét, amihez a népességdinamika arányszámait használja fel. A fő kihívás az országszintű PTR-érték becslésében a szükséges adatok minősége és rendelkezésre állása. A születési és halálozási adatok térben és időben széleskörűen adva vannak, de a be- és kivándorlási adatok beszerzése sok országban nehézségekbe ütközik. Több munkában a belső migrációt tekintették fontos vizsgálati tényezőnek, és nem fordítottak kellő figyelmet a nemzetközi vándorlásra.

A szerző vizsgálata 30 évet fog át (1990–2020), hat ötéves periódusra osztva. A születési és halálozási rátákat az ENSZ világnépességi adatbázisából vette. Az ENSZ csak az országok nettó migrációs adataival rendelkezik, ezért kellett a vizsgálatban szereplő mind a 200 ország (Abel–Cohen [2019]) statisztikai hivatalához fordulni. Jelen tanulmányban két ország adatait dolgozta fel részletesen. Az egyiket Németország 1990 és 2020 közötti időszakára, a másikat viszont Olaszország 1916 és 2020 közötti periódusára vonatkozólag.

Világviszonylatban a migrációs ráta nulla, így a PTR értéke egyszerűen meghatározható a születési és

halálozási ráták összegzésével. Az ENSZ becslése szerint a világ népességének kicserélődési aránya kétharmad évszázad alatt (1950–2020) megfelelő-dött, az 1950 és 1955 közötti időszak 1000 főre jutó PTR-értéke 56, ami 2015–2020-ra 26-ra csökkent. A demográfiai átmenet előtti születési és halálozási rátákból arra következtethetünk, hogy a PTR értéke migráció nélkül 80 lehetett ott, ahol (Afrikában és Ázsiában) a demográfiai átmenet késve indult el. A népesség öregedése növeli a halálozási rátát, ami a születési arányszám folytatódó csökkenésével mérsékli a PTR globális értékét. Az ENSZ médium szcenáriója szerint ez a PTR-adat 2095–2300-ra 23-ra csökken.

200 ország átlaga alapján az 1000 főre jutó PTR-érték 1990–1995-re 52,7 lett, ami 2015–2020-ra 42,8-re mérséklődött. Ez a trend a régiók szerint nem egységes, például Európában a fenti érték 37,9-ről 39,5-re nőtt, míg Afrikában 67,1-ről 47,6-re csökkent. A migrációs index (MST) küszöbértéke 50%. E szint felett a migrációs folyamatok adják a demográfiai változások döntő forrását. A PTR-ből a migráció aránya az 1990 és 1995 közötti periódus 27,6%-áról 2015 és 2020 között 32,2%-ra emelkedett. Ugyanezen érték a két időszakot összehasonlítva Európában 35,8-ről 45,0%-ra, Afrikában 18,6-ről 16,8%-ra változott.

A PTR értéke és az országok népességnagysága között negatív kapcsolat mutatható ki, ami már az 1990 és 1995 közötti periódusban is megfigyelhető volt, de igazán 2015 és 2020 között vált karakteressé. Ez a kapcsolat a migrációs indexnél (MST) még erősebb. A 2015 és 2020 közötti időszakban, azokban az országokban, ahol a népesség nagysága kisebb, mint 15 millió fő, az átlagos migrációs arány 50% körül van a népességváltozást előidéző okok között.

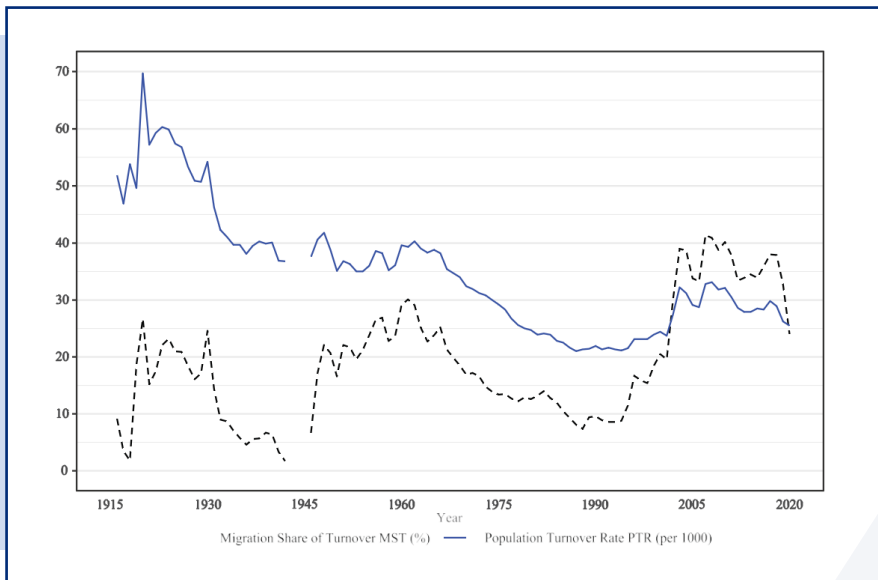
A demográfiai átmenet kapcsolatban van az országok fejlettségével (társadalmi fejlettség, jövedelem, emberi fejlettségi index – HDI). A PTR, az MST és a HDI közötti kapcsolat negatív irányú, ami különösen 1990 és 1995 között érvényesült erőteljesen. A népesség kicserélődésének aránya a legmagasabb értéket akkor éri el, amikor a HDI magas szinten stabilizálódik. A migrációs folyamatok ekkor növekvő szerepet töltenek be a PTR alakításában. A demográfiai átmeneten átesett társadalmakban a népességi trendek lassúbbak, mint a fejlődőkben. A gyorsabb demográfiai változások azonban elég gyakran újra feltűnnek a fejlett társadalmakban is.

A hirtelen fellépő recessziók, válságok vagy fel-lendülések a népességváltozásokban kulcsszerepet

töltenek be. A gazdasági válságok mérséklék a termé-kenységet és a migrációt. A technológiai és orvosi felfedezések szintén hatással vannak a termékenységre, a fogamzásgátló tablettá forradalomként hatott és második demográfiai átmenethez vezetett (*Lesthaeghe [2014]*). Napjainkban a digitális forradalom számtalan módon befolyásolja az egészségi állapotot, a termékenységet és a migrációt, ami felgyor-síthatja a népességváltozás sebességét.

A politikai események szintén számos módon befolyásolják a demográfiai változások gyorsulását, ilyen a hirtelen fellépő politikai váltás is, például egy politikai rezsim bukása vagy egy új kezdete és a hábo-rúk (*Livi-Bacci [2021]*). E cselekményekre gyorsan reagálhatnak a népességváltozás komponensei: a termé-kenység, a halandóság és a migráció. A háborúk a politikai döntések extrém esetei, amelyekre a leg-gyorsabban reagálnak a fenti tényezők. A migrációra különleges hatással van a klímaválság, a környezeti krízis és a természeti katasztrófák. A Covid19-járvány rövid időn belül a halandóság drámai növekedésé-vel járt. A nemzetközi vándorlás a pandémia alatt jelentősen visszaszorult, de a szüléseknél is számot-tevő csökkenés figyelhető meg. A PTR-érték ezekben az években visszaesett, elsősorban a migráció mérsék-lődése miatt.

A szerző két esettanulmányt (Olaszország, Német-ország) mutat be. Olaszországban több mint egy év-századra vonatkozólag kiszámíthatók voltak mind a PTR, mind az MST adatai (kivéve a II. világháború utolsó éveit, 1943–1945). 1995-ig a ki- és bevándorlási adatok csak az olasz állampolgárokat tartalmazták, így a PTR-és MST-adatok alulbecsültek. Az 1990-es évek köze-péig a nemzetközi vándorlás alig érintette az országot (az 1991. évi népszámlálás szerint a külföldi állampol-gárok aránya mindössze 0,6% volt). Olaszországban az I. világháború és a spanyolnátha következményeként rekordhalálozást regisztráltak 1918-ban. A háború utáni emigrációs boom miatt 1920-ban a PTR értéke 1000 főre számítva csúcsmagasságot ért el (69,7), amiben az MST hozzájárulása 26,7% volt. Ezt köve-tően, a két évtizedes fasiszta uralom után, a magas halandóság miatt a PTR értéke 1942-ben 36,8 volt, amihez az MST alig járult hozzá (1,7%). A II. világhá-bo-rú után, a gazdasági felvirágzást hozó újjáépítés éveiben az ország demográfiai helyzete stabil volt, a PTR értéke 35 és 40 között mozgott, amiben az MST 20-30%-kal működött közre. 1987 és 1995 között az ország előfutára volt a „legalacsonyabb alacsony” termékenységnek, ami miatt a PTR 1000 lakosra jutó

1. ábra: Az éves PTR (1000 főre, folytonos kék vonal) és MST (%) alakulása Olaszországban, 1916–2020 (1943–1945 kivételével a II. világháború miatt)

Forrás: Saját feldolgozás az Olasz Állami Statisztikai Intézet (ISTAT) adatai alapján.

értéke mindössze 21-22 volt, és az MST hozzájárulása sem érte el a 10%-ot. 1995 után a népességváltozás sebessége újra növekedni kezdett. Olaszország ezt követően bevándorlási célországgá vált.

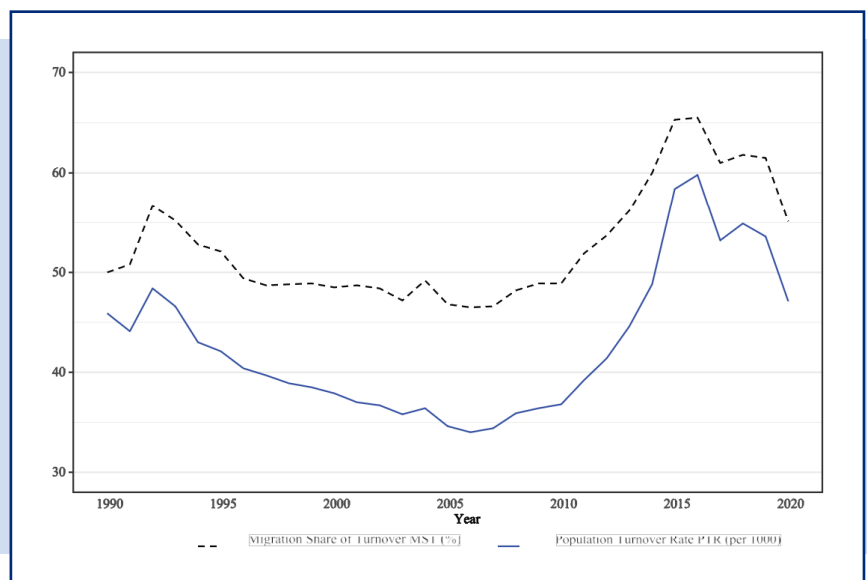
— Egy évszázaddal korábban több tízezer olasz munkás építette fel például az Oslo és Bergen közötti vasútvonalat – HB

A 2008-cal kezdődő nagy válság előtt a PTR értéke felkúszott 33,1-re, amiben az MST hozzájárulása 41,4%-ot tett ki. Némi hullámszás után a két érték stabil maradt a Covid19-járvány megjelenéséig. 2020-ban a PTR 25,5-re csökkent a jelentős halálozási többlet (17,6%) ellenére, ugyanakkor a születésszám 3,8%-kal mérséklődött. A járvány mind a ki-, mind a bevándorlást visszavetette, így az MST értéke 2020-ban csak 24,0%-ot tett ki, ami 2001 óta a legkisebb érték.

A 83 milliós Németország Európa legnépesebb országa, amely a HDI-rangsorban a hatodik helyet foglalja el. A német újraegyesítés (1990) után a kelet-német területeken csökkent a termékenység (*a világon valaha mért legalacsonyabb értéket elérve – HB*), és nőtt az elvándorlás. 1990 után a népességváltozás sebessége először csökkent, majd néhány év után jelentősen felgyorsult. Németországban 2006-ig a csökkenő termékenység és az alacsony migráció miatt a PTR 1000 főre jutó értéke csak 34,0 volt. Ezt követően valamelyest javult a termékenység és felgyorsult a migráció. 2016-ban a PTR értéke 59,8-et ért el, amihez az MST 65,5%-kal járult hozzá. A 2020-ban megjelent Covid miatt a migráció a töredékére esett vissza. A halálesetek megnövekedett száma és az alacsony migráció miatt a PTR értéke 47,1-re csökkent, amihez az MST 55,1%-kal járult hozzá. E három évtizedben Németországban gyors demográfiai változások zajlot-

2. ábra: Az éves PTR (1000 főre, folytonos kék vonal) és MST (%) alakulása Németországban, 1990–2020

Forrás: Saját feldolgozás a Német Szociális Statisztikai Hivatal (DESTATIS) adatai alapján.

tak le, amit alapvetően politikai döntések (például a szíriai háború miatti bevándorláspolitikai) és a Covid19-járvány hatásai befolyásoltak.

Világtrend a demográfiai változások lassulása, de számos országban az ellenkezőjének vagyunk tanúi. A migrációs folyamatok a gyors népességváltozások kulcsszereplői, aminek tanulmányozása eddig nem kapott kitüntetett figyelmet. Ebben annak is szerepe lehet, hogy mind a ki-, mind a bevándorlási adatok sokszor hiányoznak vagy hiányosak, illetve nehezen beszerezhetőek. Az ilyen jellegű kutatásokat a jövőben a digitális forradalom is segítheti. A népe- ségről szóló gyakoribb felmérések, a regiszteradatok felhasználása, a Facebook információinak nyomon követése (például egy hurrikán hatására hogyan változik meg a migráció erőssége) segítheti a digitális információk hasznosulását.

A lassú és gyors demográfia perspektívájának fontos politikai következményei vannak. A tudomány és az adatgyűjtési igények szerint több anyagi forrást kell biztosítani a népeségi kérdések megválaszolásához, beleértve a migrációs folyamatokat.

A népesség- és gazdaságstatisztika közé hidat kell építeni a demográfiai folyamatok jobb megértéséhez. Növelni kell a demográfiai magatartással, a vándorlási folyamatok megértésével és a népesség öregeedésévelkapcsolatos kutatások számát.

A XXI. század népesedésének legfontosabb jelensége az erősödő migráció. Az embereket nem csak a jobb anyagi körülmények közé kerülés vágya hajtja a célszág felé, hanem a fokozódó klímaválság (például aszály) és a politikai bizonytalanság (például háború) is. A migrációs magatartások többségét ma még homály fedi, aminek kutatására ez a tanulmány is felhívja a figyelmet. Bár Afrikából évről évre több migráns indul el, ez a tömeg a kontinens hihetetlen méretű népességyarodásához képest egyre kisebb. A migrációt lassíthatja a távmunka, mert számos munkakör országhatárokon átnyúlóan is betölthető. A tanulmány hiányossága, hogy nem ad példákat egyes országcsoportokra a népességváltozás sebességének bemutatására.

HAJNAL BÉLA

IRODALOM

- ABEL, G. J. – COHEN, J. E. [2019]: Bilateral International Migration Flow Estimates for 200 Countries. *Scientific Data*, 82. sz. <http://doi.org/10.1038/s41597-019-0089-3>
- DEMENY, P. [1984]: A Perspective on Long-term Population Growth. *Population and Development Review*, 1. sz. 103–126. <http://doi.org/10.2307/1973168>
- LESTHAEGHE, R. [2014]: The Second Demographic Transition: A Concise Overview of its Development. *Proceedings of National Academy of Sciences*, 51. sz. 18112–18115. o. <http://doi.org/10.1073/pnas.1420441111>
- LIVI-BACCI, M. [2021]: Nature, Politics, and Traumas of Europe. *Population and Development Review*. 3. sz. 579–609. o. <http://doi.org/10.1111/padr.12429>
- SAUVY, A. [1957]: *La Population*. Paris, Presses Universitaires de France

Hogyan változott a szülői ház elhagyásának szándéka a fiataloknál a Covid19-pandémia idején öt európai országban?

Francesca Luppi – Alessandro Rosina – Emiliano Sironi: On the changes of the intention to leave the parental home during the COVID-19 pandemic: a comparison among five European countries

Genus, 2021. 10. sz. 1–23. o.

DOI: [10.1186/s41118-021-00117-7](https://doi.org/10.1186/s41118-021-00117-7)

A Covid19-világjárvány terjedésével 2020 első hónapjaiban Európa legtöbb kormánya az emberek szabad mozgását szigorúan korlátozó intézkedéseket valósított meg, amelyek komoly hátrányt okoztak a gazdasági tevékenységek, a termelés számos területén. Az egészségügyi válsághelyzet tehát gyorsan gazdasági krízisbe torkollott, teljes bizonytalanságot hagyva a válságok rendeződését illetően. Ez az emberek sorsának alakulását is befolyásolta, számos tervüket fel kellett adniuk vagy legalábbis elhalasztaniuk. A tanulmány e tervek közül azt vizsgálja, hogyan változott a fiatal felnőttek szándéka a szülői otthon elhagyására saját háztartásuk létrehozása érdekében Olaszországban, Németországban, Franciaországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban. Ehhez a milánói Toniolo Intézet által 2020 március-áprilisában, 18–34 éves fiatalok 6000 fős reprezentatív mintáján végrehajtott adatfelvételi projekt szolgáltatta az alapot.

TÁRGYSZAVAK: fiatalok, Covid19, szülői ház elhagyása, költözési szándék, rétegzett minta, Eurofound, logisztikus modell, regressziószámítás, magyarázó változók, nemzetközi összehasonlítás

A gazdasági recesszió általában meghosszabbítja a fiatalok felnőtté válásához szükséges időt. A 2008-ban kezdődött nagy válság során például csökkent a fiatalok foglalkoztatása, bizonytalan állásokba kerültek, egyesek inkább az iskolában maradást választották, megnehezítve a saját lábra állást. Ezek a jelenségek különösen élesen jelentkeztek Dél-Európa országaiban, megnőtt a munkanélküli és egyúttal iskolába sem járó fiatalok száma, megakasztva felnőtté válásuk folyamatát.

A Covid19 egészségügyi válságból a kijárási korlátozások miatt is kialakult súlyos világgazdasági következmények előrevetítették hatásukat a fiatalok életpálya-terveire is. Az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért (Eurofound) 2020-as adatai szerint Európában a munkanélküliség leginkább a 18–34 éves fiatalok, a nők, az alacsonyán isko-

lázott személyek és az önálló foglalkozásúak körében nőtt. Spanyolországban, Olaszországban és Görögországban a jövőre vonatkozó kilátásokat is pesszimistábban ítélik meg, mint Nyugat-Európa más országaiban, különösen a pénzügyi helyzetet illetően.

A fiatal munkavállalókat gyakrabban alkalmazzák ideiglenes és alkalmi szerződésekkel, ami munkaerőpiaci helyzetüket rendkívül sérülékennyé, a családtól való pénzügyi függetlenségüket, saját otthon és család kialakítását pedig elérhetetlenné teszi. A vizsgálat célja annak megállapítása volt, hogy az egyén korábbi foglalkoztatási helyzete és a válság várható hatása az érintett és családja jövedelmére összefüggésben van-e az önálló lakásba költözésre vonatkozó elhatározásának visszavonására vagy elhalasztására, illetve ez hogy alakult nemzetközi összehasonlításban, amikor már szinte mindenhol érvénybe léptek a kijárási korlátozások.

	Olaszország	Egyesült Királyság	Németország	Franciaország	Spanyolország
Gondolkodtak rajta, de nem volt konkrét tervük	22,5%	14,6%	20,6%	16,9%	15,9%
Konkrét tervük volt	13,1%	11,6%	6,1%	15,9%	11,2%
Létszám	2000	1000	1000	1000	1000

A szülői ház elhagyása általában a felnőtté válás egyik első lépése. Tipikus oka lehet a tanulmányok folytatása más városban vagy országban, az eredeti családtól való gazdasági függetlenség elérése, vagy az összeköltözés egy társsal. A múlt század 60-as éveitől kezdve a családi fészkek elhagyásának életkora emelkedőben van, a nyugati társadalmakban azóta bekövetkezett értékváltozások és intézményes lehetőségek miatt. A gyermekekre szánt családi befektetés növekedése, az oktatási rendszerben töltött idő meghosszabbodása, a képzettségnek megfelelő munkahely megtalálása és az eredeti család életszínvonalának javulása azok a tényezők, amelyek a szülői házból való elköltözés megfelelő idejét későbbre halasztották. A skandináv országokban korábban, a dél-európaiakban pedig inkább később történik ez meg. Az utóbbiakban a szülői ház elhagyása leginkább a házasságkötéssel van kapcsolatban, míg Franciaországban, Németországban és Észak-Európában ezt gyakran megelőzi rövidebb idejű egyedül élés vagy házasság nélküli partnerkapcsolat, illetve az Egyesült Királyságban a diákok egyetemi campusokba költözése. A szakirodalom említést tesz bizonyos makroszintű társadalmi-gazdasági és kulturális tényezőkről is, mint a munkaerőpiac szerkezete, a meghatározó értékrendszerek és a jóléti állam szerepe.

A különböző országok munkaerőpiaci helyzete jelentősen befolyásolja a szülői otthon elhagyásának időzítését, mivel egy stabil munkahely és/vagy a kevéssé fenyegető munkanélküliség előfeltétel a pénzügyi függetlenné váláshoz. Olaszországban, Görögországban és Spanyolországban különösen magas a sem iskolába vagy képzésre nem járó, sem munkahellyel nem rendelkező fiatalok aránya, jórészt a 2008-as nagy válság következtében.

Az állam jóléti intézkedései mérsékelhetik a kedvezőtlen munkaerőpiaci körülmények okozta bizonytalanságot és a foglalkoztatás instabilitását, amivel előmozdítják a fiatalok pénzügyi autonómiájának kialakulását. Széles körben bizonyított, hogy a legadakozóbb jóléti rendszerek segítik leginkább a fiatalokat a szülői háztól való leválásban. Míg Dél-Európa inkább családcentrikus országaiban a fiatalok szívesebben támasz-

1. táblázat: Azok aránya a mintában, akik legalább gondolkodtak az önállóodáson 2020 januárjában

Forrás: Ifjúság projekt, Nemzetközi adatfelvétel (2020).

kodnak a szülői ház támogatására megélhetésükhöz és későbbre halasztják addigi otthonuk elhagyását, ez másképp van a liberális jóléti rendszerekben.

Hasonló szerepet kapnak a szülői attitűdök is az igen eltérő kulturális hagyományok miatt. A dél-európai országokban különösen erősek a szülő-gyermek kapcsolatok érzelmi és anyagi vonatkozásokban is, míg például az Egyesült Királyságban a lazább családi kötődés gyakran ösztönzi a fiatalokat a családi otthon korai elhagyására.

A gazdasági ciklusok változásainak is jelentős a szerepe, ugyanis például a recesszió növeli a felnőtt életpályára állás nehézségeit a fiatalok pénzügyi kitettsége miatt. A már foglalkoztatottak közülük sok esetben a válság által leginkább érintett ágazatokban dolgoznak, akik pedig még nem voltak állásban, ilyenkor alig találnak biztos, tartós munkahelyet.

A 2011-ben kezdődött Ifjúság projekt (Youth Project) felvételsorozat keretében 2020 tavaszán nemzetközi összehasonlító adatgyűjtést végeztek 18–34 éves fiatalok 6000 fős, rétegzett, reprezentatív mintáján, amelyben arra kerestek választ, hogyan befolyásolta a Covid19-pandémia az európai fiatalok életpályaterveit. A mintában 2000-en voltak olaszok, továbbá 1000-1000 fő az Egyesült Királyságból, Németországból, Franciaországból és Spanyolországból. A minta rétegzéséhez a nemzet, a területi származást (NUTS1 szinten), a település nagyságát, az iskolázottságot, a családi állapotot, a gazdasági tevékenységet (dolgozik-e vagy sem, diák-e vagy sem) vették figyelembe. Az adatfelvétel módszere a CAWI online kikérdezés volt.

A felvétel során a fiatal európai felnőttek 2020-ra vonatkozó terveit vették górcső alá, például a családi otthon elhagyásával, gyermekvállalással, házasságkötéssel, partnerrel való összeköltözéssel, más országba

	Olaszország	Egyesült Királyság	Németország	Franciaország	Spanyolország
Megtartották tervüket a COVID19-pandémia ellenére	19,7%	25,1%	30,6%	31,7%	19,4%
Nem mondtak le tervükről, de elhalasztották	45,6%	50,7%	46,4%	55,3%	51,4%
Elvetették a szándékot	34,7%	24,2%	23,0%	13,0%	29,2%
Létszám	733	240	257	334	282

távozással, állásváltoztatással kapcsolatban. A szerzők tanulmánya ezek közül a szülői ház elhagyására vonatkozó terveket, illetve e szándékoknak a Covid19 hatására történt megváltoztatását elemzi.

A még mindig a szülői háztartásban élő fiatalok arányát illetően az adatfelvétel idején Olaszország (48,9%) és Spanyolország (44%) állt az élen, míg a másik három országban ez az arány 30% alatt volt.

A táblázat adatai szerint a Covid19-kризist közvetlenül megelőző időszakban mindegyik országban a mintához tartozó személyek között kisebb a szülői ház elhagyását komolyan tervezők aránya, mint azoké, akiknél felmerült a szándék, de konkrét tervek nélkül. Az olaszok között sokan az elköltözési szándékot már évek óta halogatták.

Ami a szülői ház elhagyására vonatkozó szándék megerősítését, illetve módosítását illeti a Covid19-cel összefüggésben, a következő kérdést tették fel: „Beszéljünk most az Ön jelenlegi és jövőre vonatkozó terveiről. Az év elején, a koronavírus járvány kitörése előtt tervezte-e, hogy az év folyamán önálló háztartásba költözik?” A válaszlehetőségek: (1) „Nem.” (2) „Gondolkodtam rajta, de nem volt konkrét tervem.” (3) „Igen, határozott tervem volt rá.” A (2) és (3) jelű választ adók kaptak egy további kérdést: „Befolyásolta-e valamilyen módon a koronavírus-válság a terveit?” Itt is három válaszlehetőség volt: (1) „Nem befolyásolta, továbbra is 2020-ban kívánom megvalósítani.” (2) „Most is érvényes a terv, de el kellett halasztanom.” (3) „Elálltam ettől a tervtől.”

Az alábbi adatsorban jól látható, hogy a Covid19 veszélye súlyosan érintette a megkérdezettek szándékait: a családi fészek elhagyásának tervét elhalasztó vagy feladó fiatalok aránya mindenütt jóval meghaladta azokét, akik e szándékukat továbbra is fenntartották. A halasztók és lemondók összaránya Olaszországban és Spanyolországban a legmagasabb, ugyanakkor a Covid-járvány okozta gazdasági bizonytalanság érintette a fiatalokat Németországban és az Egyesült Királyságban is, míg Franciaországban ez a hatás mérsékeltebbnek tűnik, bár a

2. táblázat: Az elköltözés szándékának alakulása a Covid19-járvánnyal összefüggésben (azok között, akik az előző táblázatban a pozitív választ adók közé tartoztak)

Forrás: Ifjúság projekt, Nemzetközi adatfelvétel (2020).

tervükről lemondók alacsony arányával szemben a későbbre halasztóké igen magas.

A továbbiakban fő segédváltozókként bevezették az adatszolgáltató foglalkozási státusát, valamint jövőre vonatkozó érzését jövedelmének és foglalkozási helyzetének alakulásáról. Az előbbiben öt kategóriát vesznek alapul: (1) diákok, (2) nem tanuló és nem is dolgozó fiatalok, (3) határozott idejű szerződéssel dolgozók, (4) határozatlan idejű szerződéssel dolgozók és (5) önálló foglalkozásúak (például fiatal vállalkozók). A második változó értékeinek meghatározásához a következő kérdést tették fel: „A jövőt illetően úgy gondolja-e, hogy a jelenlegi koronavírus válság kedvezően vagy negatívan fog hatni (a) családjá jövedelmére, (b) az Ön munkahelyi helyzetére?” A válaszlehetőségek itt: (1) nagyon negatívan, (2) valamennyire negatívan, (3) nem okoz változást, (4) inkább kedvezően és (5) nagyon kedvezően.

A szerzők a fentieket egyetlen változóvá vonták össze, négy kategóriával:

- „Semleges vagy pozitív”, ha a válasz (3), (4) vagy (5) volt mind az (a), mind a (b) kérdésre.
- „Negatív a számomra”, ha a válasz (3), (4) vagy (5) volt az (a) kérdésre és (1) vagy (2) a (b)-re.
- „Negatív a családom számára”, ha (1) vagy (2) volt az (a)-ra és (3), (4) vagy (5) a (b)-re.
- „Negatív számomra és családom számára is”, ha a válasz (1) vagy (2) volt az (a) és a (b) esetében is.

Az alábbi kontrollváltozók is szerepet kaptak az elemzésben:

- *Nem:* valószínűsíthető volt, hogy a felnőtté válás útjai eltérők a férfiak és a nők esetében.

- *Kor:* a vizsgált sokaságot három korcsoportra osztották: 18–24, 25–29 és 30–34.
- *Iskolázottság:* itt is három kategória volt, felsőfokú (BA, MA, PhD), felső középfokú iskolai (4 vagy 5 éves), illetve ennél alacsonyabb végzettségűek.
- *Ország:* ez a változó a gazdasági és intézményi különbségek figyelembevételére szolgált.

A fentiek alapján kialakított modellek közül az első csak a társadalmi-demográfiai változókat (nem, kor, iskolai végzettség, foglalkozási státusz és származási ország) vette figyelembe, a második ezt kiegészítette az adatszolgáltató jövőre vonatkozó munka- és jövedelembéli reményeivel. Egy harmadik modell az ország mint magyarázó változó moderáló szerepét is tekintetbe vette a foglalkozási státusz és az említett elvárások terén.

Az első és második modell szerint leginkább Olaszország, Spanyolország és az Egyesült Királyság fiataljai halasztották vagy hagyták el a szülőktől való elköltözés tervét, míg a Németországban vagy Franciaországban élők nagyobb valószínűséggel fenntartották azt. A második modell alapján az egyén jövőre vonatkozó jövedelmi kilátásai meghatározók a szülői ház elhagyására vonatkozó szándék szempontjából. A harmadik modellben leginkább sérülékenyek a szülőktől erősebb pénzügyi függésben lévő diákok és a határozott idejű foglalkoztatásban lévő dolgozók, ezért nagy valószínűséggel elhalasztják vagy akár ki is iktatják az önállóodás tervét. Ez utóbbi helyzet más metszetben nézve az olasz, spanyol és német időszakos dolgozók esetében gyakrabban fordul elő, mint a másik két országban. A diákok esetében a tervek megváltoztatása Olaszországban és Spanyolországban a legjellemzőbb, ugyanis a szinte mindenütt előforduló egyetemek elkerülhetővé teszik, hogy távolabbra költözzenek szüleiktől.

Néhány megjegyzés az ellenőrző változókkal kapcsolatban. A nemeket illetően megállapítható volt, hogy a nők nem hajlamosabbak tervüket megmásítani, mint a férfiak, kivéve a harmadik modellt, amikor a tervtől való elállás, illetve a megerősítés vagy halasztás dilemmája merül fel. Ez a jelenség azt sugallja, hogy fókuszba kell helyezni a nők sérülékeny munkaerőpiaci pozícióját. Az iskolai végzettség hatása is érdekes: míg a középfokú végzettségűek nagyobb valószínűséggel halasztják el vagy törlik a családi otthon elhagyásának szándékát, az alacsonyabb képzettségűek preferenciája megoszlik a szülői ház tényleges elhagyásának fenntartása és a terv teljes kiiktatása között.

A becslések helyességét a modellek és következtetések megbízhatóságának ellenőrzésével vizsgálták. Ennek és néhány más módszertani részletnek a bemutatására – előnyben részesítve az eredményeket – a recenzió nem tér ki.

A szerzők tudomása szerint a vizsgált területen, 5 európai ország fiatal népességének reprezentatív mintáján elsőként végeztek ilyen elemzést. Az eredmények szerint a bizonytalan foglalkoztatási helyzet – például határozott időre szóló állások – és a fiatalok, illetve családjuk rossz pénzügyi kilátásai összefüggenek elköltözési szándékaik negatív alakulásával a Covid19 által generált gazdasági válság idején, leginkább Olaszország és Spanyolország, valamint részben az Egyesült Királyság esetében. Itt tehát a meglévő objektív állapot és a jövőben várható kétes helyzet előérzete egyaránt negatív hatást fejt ki.

Különösen fontos ezért, hogy az ideiglenes foglalkoztatás különböző formáiba került legfiatalabb (16–24 éves) munkavállalók bizonytalan helyzetét az említett országok politikai döntéshozói vegyék komolyan. Míg Németországban az ideiglenes szerződések gyakran állandó szerződésekbe mennek át, ez Olaszországban és Spanyolországban ritkábban fordul elő. A gazdaság liberális szemléletét hordozó Egyesült Királyságban az ideiglenes szerződés sokkal ritkább, mint más európai országokban, sőt az esetek harmadában inkább a dolgozók szándékát tükrözi.

Kiemelt szerepe van az intézményi környezetnek is azoknak a lehetőségeknek és forrásoknak az elérhetősége szempontjából, amelyek segítik a fiatalok autonómiájának elérését. Ebben akadályozó lehet a Covid19 egészségügyi és gazdasági hatása, amivel szemben sem a családközpontú, sem a liberális jóléti rendszerek nem nyújtanak elegendő pénzügyi garanciát a családi fészek elhagyását megalapozó döntéshez a globális bizonytalanság idején. Ehhez még hozzájárulnak a korábbi kedvezőtlen gazdasági és munkaerőpiaci körülmények. Bár még nem ismerjük a pandémiás és gazdasági válság hatását a jövőbeli magatartásokra, az ismertetett vizsgálat legalábbis a fiatalok terveire vonatkozóan negatív következményeket sejtet.

A szerzők elismerik a tanulmány bizonyos korlátait. Kiemelik a viszonylag csekély mintanagyságot, továbbá azt, hogy a vizsgálatot az egészségügyi válsághelyzet kezdeti sokkot okozó, az első kijárási korlátozásokkal járó szakaszában végezték, amikor annak tartós hatásai és az adaptálódás lehetőségei, a krízis várható súlyossága, időtartama és gazdasági következményei nem voltak ismertek. A 2021-ben kezdődött

oltási kampány adta az első reményét egy korai helyreállásnak, bár az újabb Covid19-variánsok terjedése továbbra is fenntartotta az emberek bizonytalanságát.

További vizsgálatok lehetővé tennék a fenti hiányosságok elkerülését a fiatalok lakhatási autonómiájának elemzésében, már jobban ismerve a Covid19 hosszabb távú hatásainak szerepét, bár a fentiekben bemutatott első empirikus bizonyítékok is sürgős politikai intézkedéseket indokolnak, főként azokban az országokban, ahol az önállóvá válás már a pandémiát megelőzően is problematikus volt.

A tanulmányhoz csatolt rendkívül bőséges irodalomjegyzék leginkább témába vágó írásait áttekintve és kiválogatva jogosnak tűnik az állítás, hogy a Covid19-cel összefüggésben és nemzetközi összehasonlítást is vállalva alig készülhetett az ismertetettéhez hasonló tartalmú írás. A korábbiak között azonban mind egy-egy országra, mind két vagy három ország összevetésére, sőt több ország összehasonlítására is található példa, a fiatalok önálló lakásba költözésére vonatkozó szándékának, felnőtté válásának körülményeiről, következményeiről, a 2007–2009-es nagy gazdasági recesszióval, a bizonytalanná vált munkalehetőségekkel való összefüggéseiről.

RÓZSA GÁBOR

IRODALOM

- AASSVE, A. – DAVIA, M. A. – IACOVU, M. – MAZZUCCO, S. [2007]: Does leaving home make you poor? Evidence from 13 European countries. *European Journal of Population*, 3. sz., 315–338. o. <https://doi.org/10.1007/s10680-007-9135-5>
- BAIZAN, P. [2001]: Transition to adulthood in Spain. In Corijn, M. – Klijzing, E. (eds): *Transitions to adulthood in Europe*. Dordrecht, Springer. 279–312. o. https://doi.org/10.1007/978-94-015-9717-3_12
- BERRINGTON, A. (2001). Transition to adulthood in Britain. In Corijn, M. – Klijzing, E. (eds): *Transitions to adulthood in Europe*. Dordrecht, Springer. 67–102. o. https://doi.org/10.1007/978-94-015-9717-3_4
- BUCHMANN, M. C. – KRIESI, I. [2011]: Transition to adulthood in Europe. *Annual Review of Sociology*. 481–503. o. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-081309-150212>
- EUROFOUND [2020]: *Living, working and COVID-19*. Luxembourg, Publications Office of the European Union. <http://eurofound.link/ef20059>
- EUROSTAT [2017]: *Temporary employment in the EU*. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20170502-1>
- HOLDSWORTH, C. [2000]: Leaving home in Britain and Spain. *European Sociological Review*, 2. sz. 201–222. o. <https://www.jstor.org/stable/522677>
- KYNČILOVÁ, L. [2009]: Leaving parental home in selected Central European countries. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 1–2. sz. 102–123. o. http://web.natur.cuni.cz/~ksgrrsek/acta/2009/2009_kyncilova.pdf
- SCHOON, I. – BYNNER, J. [2019]: Young people and the Great Recession: Variations in the school-to-work transition in Europe and the United States. *Longitudinal and Life Course Studies*, 2. sz. 153–173. o. <https://doi.org/10.1332/175795919X15514456677349>
- SIRONI, E. – ROSINA, A. [2015]: Leaving the parental home in Italy during the economic crisis. *Genus*, 2–3. sz., 199–216. o. <https://doi.org/10.4402/genus-685>
- VERICK, S. [2009]: *Who is hardest hit during a financial crisis? The vulnerability of young men and women to unemployment in an economic downturn*. IZA discussion Paper, 4359. sz. Bonn, The Institute for the Study of Labor. <https://docs.iza.org/dp4359.pdf>

A Covid19 több halálozást okoz a férfiaknál, mint a nőknél. Népesedési folyamatok Franciaországban, 2020–2021-ben

Gilles Pison – France Meslé: La Covid-19 plus meurtrière pour les hommes que pour les femmes

Population&Sociétés, 2022. 598. sz.

DOI: [10.3917/popsoc.598.0001](https://doi.org/10.3917/popsoc.598.0001)

A Covid19 több férfi haláláért felelős, mint nőéért, de mennyi és miért az a több? Tudnivaló, hogy ez általában is igaz a halandóságra Franciaországban. A szerzők tanulmánya a Covid19 által okozott halálzási férfitöbbletet mutatja be, összehasonlítva azt a szokásos összhálázási tapasztalatokkal, nemzetközi kontextusba is helyezve és kiegészítve az ország néhány főbb egyéb demográfiai mutatójának alakulásával.

TÁRGYSZAVAK: halandóság, Covid19, demográfiai folyamatok, termékenység, halandóság, férfigalálzási többlet, nemek szerinti különbségek, egészségmagatartás, oltottság, Franciaország, 2020–2021, nemzetközi összehasonlítás

2022. január 1-jén Franciaország becsült népesszámája 67,8 millió fő volt, amelyből 65,6 millióan az ország európai, míg 2,2 millióan a tengeren túli területein élnek. A népesség 2021-hez képest 0,33%-kal, 221 000 fővel nőtt. A növekedés egyharmada a születéseknek a halálzások számával szembeni többletéből, kétharmada pedig a pozitív vándorlási egyenlegből származik. Ez utóbbit, a bevándorlásnak a kivándorlók számával összevetett többletét az INSEE (Franciaország Statisztikai és Gazdaságtudató Intézete) 140 000 főre becsüli.

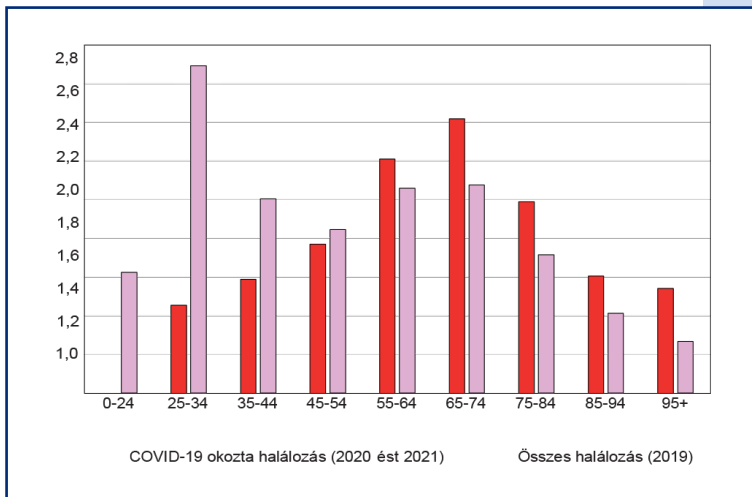
Az ismertetés további néhány bekezdése a franciaországi termékenység alakulását és annak a Covid19-cel való összefüggéseit mutatja be. A termékenységi mutató 2020 és 2021 között enyhe emelkedéssel 1,82 gyermek/nő értékről 1,83-ra, a születések száma 735 000-ről 738 000-re nőtt. Ugyanakkor folytatódott a szülések későbbre tolódásának 40 év óta tartó tendenciája: a 2021-ben szült nők átlagos életkora 30,9 év volt, míg 1977-ben, a nők szüléskori életkorának folyamatos emelkedését megelőzően 26,5 év volt.

A generációk szerinti termékenység vizsgálata azt mutatja, hogy az 1971-ben született, vagyis a 2021-ben

50 évet betöltött, befejezett termékenységű nőknek átlagosan 1,99 gyermekük született. Az 1981-es évjáráthoz tartozó nők, akik tehát 2021-ben 40 évesek lettek, már ekkor elérték ezt az 1,99-es átlagos születésszámot, sőt 50 éves korukra ez legalább 2,05-re fog emelkedni. A fiatalabb generációk még messze vannak életük termékeny szakaszának végétől, vagyis bármilyen előrejelzés leendő befejezett termékenységük becsülésére bizonytalan lenne, de az valószínűleg a 2 gyermek/nő érték körül lesz.

Bár a születések száma összességében nem változott 2020 és 2021 között, az utóbbi év első hónapjaiban azonban a számok alacsonyabbak voltak a Covid19-járvány miatt. A 2020. március 17-étől május 11-éig tartó első franciaországi lezárást követően többen azt jövendölték, hogy 9 hónappal később babyboom lesz várható a mozgási korlátozások és – ezzel is összefüggésben – a párkapcsolatokhoz való viszatérés miatt, amelyek szerintük sok esetben a tervezett gyermekvállalás megvalósítására adhattak volna ösztönzést.

Valójában azonban ennek ellenkezője történt. A 2021 januárjában született, vagyis az első lezáráshoz

1. ábra: A férfiak többlethalandósága a nőkhez viszonyítva kor és halálok szerint Franciaországban

(Összehasonlítás a Covid19 és a többi halálok között)

(Rózsaszínnel az összes halálok, pirossal a Covid-19 szerinti arányok.)

Megjegyzés: A grafikon a férfi és női halálozások egymáshoz viszonyított arányának alakulását mutatja be. Például annak valószínűsége, hogy egy 65–74 éves férfi 2020-ban vagy 2021-ben belehaljon a Covid19-be 2,4-szer nagyobb volt, mint egy ugyanebbe a korcsoportba tartozó nőnél. 2019-ben, a Covid19 előtti utolsó évben az említett korosztálynál az összes halálokot figyelembe véve ez az arány kevéssel 2 feletti volt.

Forrás: Ined és a francia halálokok szerinti statisztikai adatbázis (CépiDc).

tartozó, 2020 áprilisában fogant gyermekek száma 13%-kal volt kevesebb, mint a 2020 januárjában születettek. A 2021 februárjában született, a lezárás végét jelentő májusban fogant gyermekek száma 5%-kal volt alacsonyabb, mint a 2020. februáriaké. A következő hónapokban viszont már többen születtek, olyannyira, hogy 2021 egészét tekintve meghaladták a 2020. évi születésszámot, azaz teljesen pótolták az év eleji lemaradást az előző évhez képest.

Az első lezárás idején történt fogantatások számának csökkenése nem meglepő, inkább megfelel a gazdasági válságok idején tapasztalt jelenségeknek. A munkanélküliség növekedése és a jövővel kapcsolatos bizonytalanság a gyermeket kívánó párok egy részét a tervük későbbi időszakra halasztására ösztönzi. Egy válságot gyakran a születések számának visszaesése követi egy vagy két évvel később. Vagyis a válság nem akadályozza meg a születéseket, csupán késlelteti azokat. Sok esetben ez kompenzálásra is kerül a válság lecsengése után.

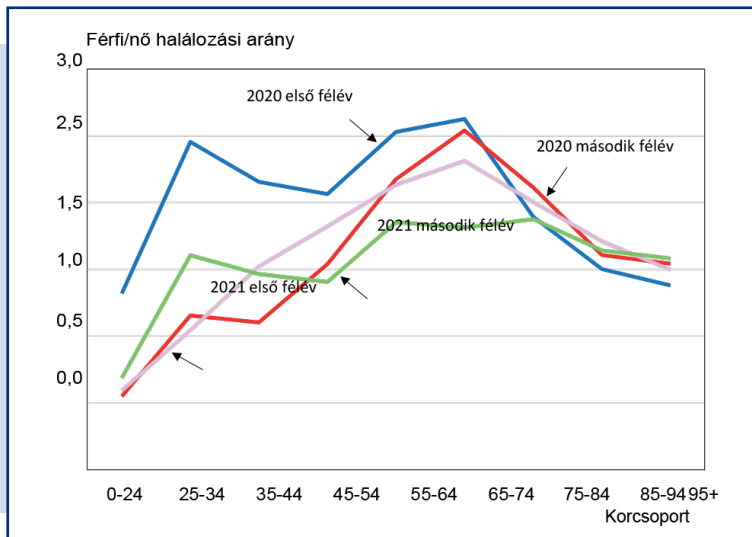
Ez ténylegesen meg is valósult az első lezárással összefüggésben, de a „visszapattanás” gyorsan bekövetkezett, a második lezárásnak pedig már nem volt ilyen érezhető hatása a gyermekvállalások teljesítésére, nem állított akadályt a korábbi helyzet visszaállítására. Kevésbé volt szigorú, mint az első, és mivel az emberek a kezdetekben elképzeltnél hosszabb epidémiára számítottak, lassan újra belefogtak tervezett tennivalóikba. A család- és társadalompolitikai intézkedések az egészségügyi válsághoz igazított és megvalósított, speciális gazdaságszervezéssel kiegészülve nagy valószínűséggel hozzájárultak a helyzet enyhüléséhez.

Franciaországban 2021-ben 657 000 halálozást regisztráltak, ami 12 000-rel kevesebb, mint 2020-ban volt, viszont 44 000-rel több a 2019. évi 613 000-nél. 2019-hez képest tehát 7,1%-os az emelkedés. Ezt rész-

ben a népesség növekedése és öregedése, az időskorú személyek számának növekedése okozza. A várható élettartamok számítása lehetővé teszi a halálozások fluktuációiból azoknak a tényezőknek a figyelmen kívül hagyását, amelyek a népesség nagyságával és kormegoszlásával függenek össze, hogy csak azok a szempontok maradjanak, amelyek lényegében meghatározzák a halálozások bekövetkezésének alakulását.

2021-ben a férfiak születéskor várható átlagos élettartama 79,3 évet ért el, míg a nőké 85,4 évet. Egy évvel korábban ezek az értékek alacsonyabbak voltak, mégpedig 0,2 évvel a férfiak, 0,3-del a nők esetében. Ez jelentős növekedésnek számít, azonban 2019-hez viszonyítva a 2020-as várható élettartam a férfiaknál 0,6 évvel, a nőknél 0,5 évvel csökkent a Covid19-járvány következtében. Ezt a visszaesést azonban a 2021. évi visszaerősödés nem tudta a 2019-es szintre – 79,7 év a férfiak és 85,6 év a nők esetében – emelni. A Covid19-járvány ugyanis folytatódott és számos halált okozott 2021-ben is.

2020-ban a várható élettartam visszaesése erősebb volt a férfiak, mint a nők esetében, a 2021. évi részleges javulás pedig gyengébben érvényesült a férfiaknál, mint a nőknél. A Covid19 több férfit öl meg, mint nőt, de elemezni kell, hogy ennek a többletnek mi az oka és mekkora a nagysága. Ugyanakkor a férfiak többlethalálozása igaz összességében a többi halálok esetében is. Franciaországban egy férfi – lényegében korától függetlenül – nagyobb valószínűséggel hal meg egy adott évben, mint egy ugyan-

2. ábra: A férfiak halálozási többlete a Covid19 miatti halálzásban Franciaországban

Az ábrához fűzött példamagyarázat szerint a 25–34 évesek esetében 2020 első felében egy férfinál 2,5-szer nagyobb veszélye volt a Covid19-be belehalni, mint egy nőnél.

Forrás: Ined és a francia halálokok szerinti statisztikai adatbázis (CépiDc).

olyan korú nő. Ez a nagyobb valószínűség körülbelül kétszeres például a 70 éves férfi és nő esetében, de hasonló a 40 éveseknél is, természetesen ez utóbbiaknál alacsonyabb százalékokkal mindkét nemnél.

A nők biológiailag kevésbé sérülékenyek, mint a férfiak, de a fenti eltérések nem ebből fakadnak, hanem elsősorban a férfiak tevékenységeiből és magatartásából. A teljes életpályát figyelembe véve a férfiak a nőknél több kockázatot vállalnak, és gyakoribb náluk az egészségre ártalmas magatartások előfordulása, például gyakoribb a dohányzás és az alkoholfogyasztás.

A felsorolt tényeket és tényezőket együttesen véve következik be a férfiak halálozási többlete, amely magasabb vagy alacsonyabb a kor függvényében, két kiemelkedéssel: legmagasabb csúcsát a fiatal felnőtteknél éri el, ahol egyébként önmagában a halandóság általában nagyon alacsony, és elsősorban erőszakra (öngyilkosságra, közlekedési és egyéb balesetekre) vezethető vissza; a másik kiemelkedő szakasz az 55 és 74 év közöttiekénél következik.

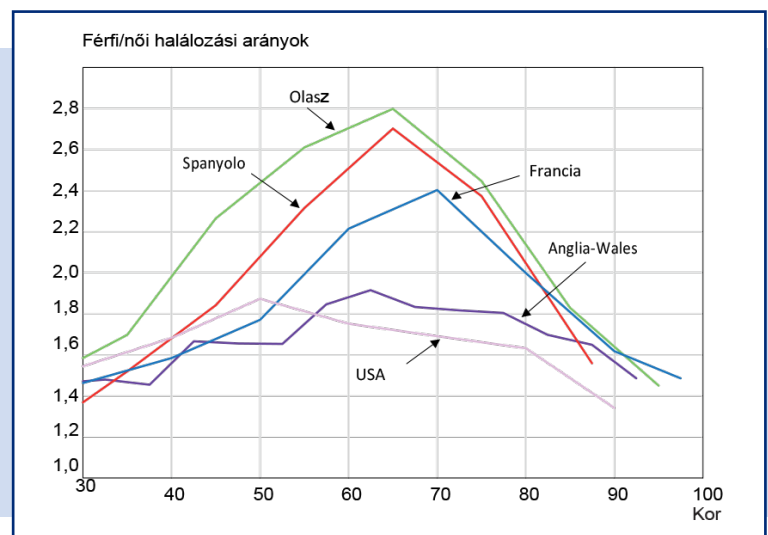
A Covid19-cel összefüggésbe hozható férfi többlethalandóság kisebb, mint az összes okot figyelembe vevő teljes halandóság az 55 évesekig bezárólag. Ezen túl, az 55–64 éves korcsoporttól megnő a férfi és női halandóság különbsége. Ennek oka, hogy a férfiak esetében nagyobb a fertőződés veszélye részben a magatartásukkal – a korlátozások kevésbé szigorú követése, a szélesebb körű szociális kapcsolatok, a kevesebb távmunka –, részben pedig gyakoribb alapbetegségeikkel (magas vérnyomás, cukorbetegség) összefüggésben. Ez utóbbiak ugyanis magasabb letalitást, vagyis halálozási kockázatot jelentenek azok számára, akik az alapbetegség mellett elkapják az új fertőzést is.

A Covid19 által okozott férfi halálozási többlet már a pandémia kezdetétől érvényesült. Mindegyik szakaszban a 65–74 évesek körében érte el abszolút maximumát, de 2020 első felében egy lokális maximum is tapasztalható volt a 25–34 éves korosztálynál. Ennek magyarázata minden bizonnyal a fiatal férfiak kockázatvállalóbb magatartása a fiatal nőkéhez viszo-

3. ábra: Férfihalálozási többlet (halálozás Covid19 miatt)

Nemzetközi összehasonlítás (2020–2021)

Forrás: Ined és a francia halálokok szerinti statisztikai adatbázis (CépiDc).

nyítva, kicsit hasonlóan a balesetekhez kötődő halálozásokhoz. Ugyancsak figyelemre méltó a külföldről származó fiatal férfiak rendkívül magas halálozási aránya a Covid19-cel összefüggésben. Az első hullám valóban különösen sok halált okozott a külföldi származású személyeknél, elsősorban az Afrikában vagy Ázsiában születetteknél, mivel jelentős számban élnek a járvány első hulláma által leginkább érintett területeken (Île de France, Nagy Keleti (valójában észak-keleti) régió), és többnyire olyan szakmákban alkalmazzák őket, amelyekben nincs lehetőség a távmunkára, így erősebben kitettek a fertőzésnek. Ezekre az afrikai és ázsiai származású személyekre is igaz, hogy a férfiak halandósága magasabb a nőkénel.

— Az *Insee Focus* című kiadvány már 2020 júliusában hírt adott arról, hogy a Covid19 terjedésével is összefüggésben a 2020. március-áprilisi halálozási számok Franciaországban 25%-kal meghaladták a pontosan egy évvel korábbiakat. Ezen belül a növekedés rendkívül magas volt a Párizst és agglomerációját is magában foglaló, sűrűn lakott Île-de-France régióban, továbbá egészen kiemelkedő egyes külföldi születésű népességcsoportok esetében. A vizsgált 2-2 hónapos periódus összehasonlítása az észak-afrikai Maghreb országaiból származók halálozásszámában 54%-os, a más afrikai országokban születettekben 114%-os, az Ázsiából érkezettek esetében 91%-os növekedést mutatott ki. Ezzel emelkedett az elhunytak között a külföldről származók aránya, különösen a 65 év alattiak esetében. A férfiaknál itt is jóval magasabb volt a halandóság, mint a nőknél. – RG

A 25–34 éveseknél jelentkező első hullámhegy ezt követően eltűnik vagy legalább csökken, amikor a tevékenységek részleges újraindulása során a vírusnak való kitettség nagyjából egyenlő mértékben érinti a férfiakat és a nőket. A férfi többlethalandóság 65–74 éveseknél jelentkező csúcsa jelentősen mérséklődik 2021 második felében, nagy valószínűséggel az oltottság növekedésének hatására. Ebben a korcsoportban ugyanis a nők között magasabb az oltásban nem részesültek aránya (több mint 10%), mint a férfiaknál (8% alatt). Az eltérés oka minden bizonnyal az, hogy a férfiak esetében a hasonló korú nőkkel szemben nagyobb fontosságot tulajdonítottak a beoltottságnak a náluk sűrűbben előforduló alapbetegségek miatt. Meglepő módon tehát a férfiak a nőknél nagyobb figyelmet fordítottak az egészségükre a Covid19 elleni oltást tekintve,

vagy legalábbis jobban követték az egészségügyi tanácsokat. Ez azért különös, mert általában a férfiak inkább hajlamosak az egészségre kedvezőtlenül ható magatartásokra, mint a nők.

A Covid19-cel összefüggő férfi többlethalandóság Franciaországban közepesnek minősíthető, ha néhány más országgal összehasonlítjuk. Olaszországban és Spanyolországban például magasabb, mint Franciaországban, de Angliában és Walesben, valamint az Amerikai Egyesült Államokban alacsonyabb. A kor szerinti profilok hasonlóak a vizsgált újlatin országokban (Olaszország, Spanyolország, Franciaország), mindegyikben erős kiemelkedéssel a 60 és 70 éves életkor közötti szakaszon. A kiemelkedés kevésbé markáns a két angolszász országban, és inkább a kissé alacsonyabb korcsoportoknál jelentkezik.

Minden országra igaz, hogy csakis olyan részletes finomelemzésekkel lehetne e profilok eltéréseit megmagyarázni, amelyek kor és nem szerinti bontásban tekintetbe veszik az alap- és társbetegségeket, valamint az oltottságra vonatkozó információkat is. Mindez azonban jelenleg még nem áll rendelkezésre minden országból, csak remélni lehet, hogy hamarosan meglesznek az adatok.

Az országok a lehető legteljesebb és csaknem azonnali elérhetőségű információra törekzenek a COVID19-cel összefüggő halálozásokat illetően. A sajátos megfigyelési rendszereken keresztül történő adatgyűjtések azonban eltérő lefedettséget eredményeznek. Három kulcsfontosságú szempont befolyásolja az országok adatgyűjtését és így ezek különbözőségét: a halál bekövetkezettének helye (saját otthon, időskorúak intézete, kórház), az információ eljutásának ideje az országos rendszerbe, valamint a halál okának azonosítása. Az állami hatóságok közzéteszik ezeket a halálozási adatokat, amelyeket széles körben továbbterjesztenek és összehasonlítanak, de általában hiányos forrásmegjelöléssel és dokumentációval, amiért szakszerű módszerekre van szükség az adatok minőségének meghatározására, a diszkrétan kiszűrésére az időbeli és országok közötti összehasonlíthatóság biztosítása érdekében. Az INED (Franciaország Népeségkutató Intézete) a fenti hiányosságok megszüntetése érdekében 2020 áprilisa óta számos országtól hetenkénti rendszerességgel frissítve gyűjtötte a COVID19 halálozási adatait nem és kor szerinti bontással, a halálozás dátumának és helyének megjelölésével, létrehozva a "The Demography of COVID-19 Deaths" adatbázist, több százezer soros

excel-táblázatokkal és az egyes országokra jellemző metaadatokkal. 2021 decemberétől már 21 ország (Nyugat- és Délnyugat-Európa, Skandinávia, Észak-Amerika összes országa, Európa keleti részéből Románia, Moldova és Ukrajna, Ázsiából Japán és Dél-Korea) szolgáltatott a kívánalmaknak megfelelő adatokat, amelyek szabadon kereshetők egy szakér-

tők és laikusok számára készített, kétnyelvű honlapon (<https://dc-covid.site.ined.fr/en/>; <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.c.5807027>). Minden ország esetében önálló adat- és metaadatbázis érhető el. A pandémia enyhülése miatt 2022. április 25-étől a további adatfrissítést megszüntették, de az eddigi információk továbbra is elérhetők.

RÓZSA GÁBOR

IRODALOM

- PAPON, S. – ROBERT-BOBEE, I. [2020]: Une hausse des décès deux fois plus forte pour les personnes nées à l'étranger que pour celles nées en France en mars-avril 2020. *Insee Focus*, 198. sz. <https://www.insee.fr/fr/statistiques/4627049>
- INED [2022]: *Covid-19 INED*. La démographie des décès par Covid-19. <https://dc-covid.site.ined.fr/>
- CAPORALI, A. et al. [2022]: The demography of COVID-19 deaths database, a gateway to well-documented international data. *Scientific Data*, 93. sz. (2022) 9:93 (online publ. 2022. márc. 22) <https://doi.org/10.1038/s41597-022-01191-y>